

O‘ZBEK ADABIYOTIDA TARJIMASHUNOSLIKNING O‘RNI VA TO‘G‘RIDAN TO‘G‘RI TARJIMANING AHAMIYATI

Sharipova Bahora Odiljonovna

NDPI ingliz tili va adabiyoti fakulteti, ingliz tili amaliy kursi kafedrasida o‘qituvchisi

Bahodirova Shahrizoda Bahtiyor qizi
ingliz tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Shekspir asarlarining jahon adabiyotidagi o‘rni va bevosita, ya’ni to‘g‘ridan to‘g‘ri tarjimaning ustunlik tomonlari va bilvosita tarjimaning kamchiliklari haqida so‘z yuritilgan. Ushbu ijobiy va salbiy xususiyatlar misollar orqali yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: Shekspirning Jahon adabiyotidagi o‘rni, tarjimaning ustunlik tomonlari, vositalar, xususiyatlari

THE PLACE OF WORKS OF ART W. SHAKESPEARE IN THE WORLD AND THE SIGNIFICANCE OF DIRECT TRANSLATION

Abstract: This article talks about the place of Shakespeare’s works in world literature, the advantages of direct translation and the disadvantages of indirect translation, these positive and negative features are highlighted with examples.

Keywords: Shakespeare's works, direct translation, features, artistic

Go‘zallikning barchasi ma’no mazmunda bo‘lsada, yozuvchi qahramon hayotining shunday nuqtalarini tanlaydiki, ular asarning g‘oyasi va ta’labidan kelib chiqadi. Ana shu go‘yaga aloqasi bo‘lmagan barcha narsalardan yozuvchi voz kechadi. Jumladan ”Qirol Lir” asarida ham yozuvchi qahramon qizlarning qiziqishlarini yoki sevikli yorlariga bo‘lgan muhabbatlarini yoki ayollarga xos pardoz andozini-yu, kiyimlarini keng ochib ko‘rsatilmagan. Chunki yozuvchi qahramon qizlarning otalariga bo‘lgan munosabatlarini asosiy bosh g‘oya qilib olgan va bu g‘oyaga tegishli bo‘lmagan barcha jihatlardan voz kechgan. Asar bosh g‘oyasi orqali kitobxon qalbini larzaga keltirgan.

”Odamlarning hislarini qo‘zg‘atish, tuyg‘ularimizdagi to‘qinlarni uyg‘otmoq orqali hayajonlantirish - estetik ta’sirdorlik adabiyotning vazifasi ekan, demak, badiiy obraz, hayotiy umriboqiy bo‘lgandagina badiiy qiymatga ega bo‘ladi, obraz yaratishga o‘tadi. Yaratilgan obrazlardan o‘rnak olinadi yoki nafratlaniladi. His tuyg‘ularimizning ijobiyliklariga ”oziq” beramiz., yomonlari salbiylarini yetti qavat chuqurga ko‘mamiz. qalb musaffoligini samimiy tasviridan ba’zan yig‘laymiz –yengillashamiz, tozaramiz.”¹

¹ www.arxiv.uz.

Jumladan , ”Qirol Lir” asrining avj nuqtasida inson Lirning soddaligiga achinadi qizlarining qilmishlaridan ranjiydi va o‘zida bir vaqtning o‘zida bir necha tuyg‘ularni qalbida his etadi. Ushbu holatni, Lirning vaziyatini, kechinmlarini yozuvchi asliyat tilida quyidagicha tasvirlaydi.

King Lear:

Rumble thy bellyful! Spit, fire! spout, rain!
Nor rain, wind, thunder, fire, are my daughters:
I tax not you, you elements, with unkindness;
I never gave you kingdom, call’d you children,
You owe me no subscription: then let fall
Your horrible pleasure: here I stand, your slave,
A poor, infirm, weak, and despised old man:
But yet I call you servile ministers,
That have with two pernicious daughters join’d
Your high engender’d battles ‘gainst a head
So old and white as this. O! O! ’tis fou

Pasternakning bevosita tarjimasida:

Лир

Дуй, ветер! Дуй, пока не лопнут щеки!
Лей, дождь, как из ведра и затопи
Верхушки флюгеров и колоколен!
Вы, стрелы молний, быстрые, как мысль,
Деревья расщепляющие, жгите
Мою седую голову! Ты, гром,
В лепешку сплюсни выпуклость вселенной
И в прах развеи прообразы вещей
И семена людей неблагодарных!

G’afur G’ulomning rus tilidan bilvosita tarjimasi:

Lir:

O‘kiraver! Chaqinaver! Quyaver yomg‘ir.
Guldirashuv, chaqin, yomg‘ir-tabiiy ofat.
Mening qizim emassizki, buncha zulm uchun
Men sizlarni qarg‘asamu yo gina qilsam
Men sizlarga podshohlikni topshirmagan
Va sizlarni o‘z bolam deb atamaganman;
Sizlar menga mute bo‘lgan qudrat emassiz.
Daxshat to‘la ermak uchun qyturavering.

Shu yerdaman, qulingizman, bir aftoda chol.
Hamma undan hazar qilur, kuchsiz notavon.
Bugun sizlar , farmonbardor mulozimlarday
Mening zolim qizlarimga yordam bergali
O‘zingizda bo‘lgan butun ko‘k qudratini
Shu mo‘ysafid qari boshga yog’dirmoqchisiz...

Lirning so‘zlarida o‘z qizlariga taxtni topshirib hech narsasiz qolgan qirol va otaning alamli so‘zlari va uning qalbining tug‘yonlari esa ob havo orqali juda mahorat bilan tasvirlangan va kitobxonni beixtiyor Lirning obraziga olib kirgan. Obraz ”badiiy to‘qima yordamida yaratilgan , estetik qiymat kasb etgan inson hayotining umumlashma va ayni chog‘da aniq manzarasidir”² Obraz yaratishda tasavvurning, aqlning, dunyoqarashning o‘rni ham benihoya kattadir. Tasavvur badiiy kashfiyotning hal qiluvchi faktori bo‘lsada qilinayotgan niyatning ro‘yobga chiqishida aql ham o‘z o‘rnida ishtirok etadi. Ya’ni asarda ongli munosabat har doim kerakdir. Asarda faqatgina tasavvur yoki faqatgina aqlga e’tibor qaratilsa , asarda ijodning faqatgina bir tomonigina shakllanadi. Va kitobxon didini qoniqtirmaydi. Shuning uchun ham Shiller ”Tasavvur aql bilan birlashganda shoir san’atkorni yetishtiradi.”³-deydi. Tasavvur aql yordamida reallik kasb etadi. Bu o‘z o‘zidan asl umrboqiy obrazlarni dunyoga keltiradi. Gyotening aytishicha , mazmun tasavvurning ichki tajribasidan , bevosita va erkin oqib , shaklni voqelik ta’sirida aql kashf etadi. Ularning ikkalasi birlashadi . Bu o‘zaro birlashish yaxlit va go‘zal bo‘lishi uchun – u tahlil qilinishi anglanishi shartdir. Go‘yo yozuvchida ikki qiyofa birlashdi. Biri fikr g‘oya bilan mahliyo bo‘lgan san’atkor , ikkinchisi ”Buni qilish kerak , undan qochish kerak” deb fikr beruvchi tanqidchi. Lekin tasavvur bilan aqlning vazifasi turlichadir. Agar tasavvur ijodiy kuch bo‘lsa, xotira va tajribaning turli vositalarini guruhlashtirib yangilik yaratsa, bu ideal voqelik talablariga javob bersa, aql tasavvur yaratayotgan ishni nazotrat qiladi. Uning butunligini va qismlarining garmonik birligini ta’minlashga xizmat qiladi ortiqchaliklarga barham beradi. Demak, aql boshqaradi , hal etadi , izlaydi, rad etadi ,lekin tasavvur yaratgan narsani tamoman buzmaydi. Aql tasavvurning maslahatchisi bo‘ladi. U ongli faktor sifatida san'atkor didi vazifasini o‘taydi. Didni tarbiya qilish mumkin uni yaxshilash yoki turli estetik qarashlar orqali buzish ham mumkin. Shuning uchun ham did tasavvurni to‘ldiradi, talant tabiatning umumiy belgisiga aylanadi.

”... har bir yozuvchi o‘zi uchun tanqidchi ham hisoblanadi , - deb yozadi Primqul Qodirov ”O‘ylar” kitobida. Go‘yo uning yarmi yozuvchi bo‘lib yozsa, yarmi tanqidchi bo‘lib qanday yozayotganini aytib turadi, har bir asarini kitobxondagi ehtiyojlar adabiyotdagi talablar va avtorning yuragidagi niyatlarining toshi bilan tortib qabul qiladi.”⁴ Demak

² Л.И.Тимофеев.Основытеории литературы,М.,1959,стр53

³ www.arxiv.com

⁴ hppt/www.ziyonet.uz.dessertatsiyalar.

muallif o‘zining yaratgan asarinigina emas, balki o‘zini ham obyektivlashtirishi lozim degan haqiqatni, badiiy ijodning qonuniyatlaridan birini to‘g‘ri ko‘rsatadi. Bir vaqtning o‘zida ham ijod qilish, ham nazorat qilish hodisasini Said Ahmad ham asosli ta’kidlaydi; ”Xullas, men ”Ufq”da birovga o‘xshamaslikka harakat qilganman. Yozayotgan har bir jumlaning, shu rostmi, biron o‘qisa ishonadimi, deb o‘zimdanda-o‘zimga so‘rab yozganman. Birorta yozuvchining kitobidagi tasvir, birorta o‘xshatish beixtiyor kirib qolmasligini kontrol qilib turganman”.Ko‘rinayaptiki, asar yaratish jarayonida yozuvchining ongi ikkiga bo‘linadi: u (avtor) yaratuvchi, u (o‘quvchi) baholovchidir. Ana shu yaratuvchanlik va baholovchilik holatlarining mutanosibligi asarning ta’sir kuchini ta’minlaydi. Agar birinchi holat-yozuvchining ijod jarayonida o‘zining (obrazning) “terisiga kira bilishi”ga, uning ruhi bilan yashay olishiga va voqeaning ishtirokchisiga aylanishiga olib kelsa, ikkinchi holat – obrazni o‘zidan ajratishiga, unga sal uzoqroqdan razm solishga imkon beradi. Shekspir ham ana shunday yozuvchilar qatoriga kiradi. Jumladan u tasvirlayotgan ayol obrazlarida hayotiy, sodda shu bilan birgalikda, jamiyat ruhini va siyosatini uyg‘un ravishda tasvirlagan. U.Shekspir tragediyalaridagi ayollar obrazini ham yaratuvchi, ham o‘quvchi tomonidan mukammal obrazlar desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

REFERENCES.

1. www.arxiv.uz
2. Л.И.Тимофеев.Основытеории литературы,М.,1959,стр53
3. www.arxiv.com
4. [hppt//www.ziyonet.uz.dessertatsiyalar.](http://hppt/www.ziyonet.uz.dessertatsiyalar)